

Quick scan verbonden partijen 2019

In opdracht van de Rekenkamer(commissie)s Almelo, Borne, Dinkelland, Enschede, Hengelo, Hof van Twente, Oldenzaal en Tubbergen

J. de Kruijf
25 april 2019

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING.....	3
2	KERNPUNTEN.....	4
2.1	ALGEMEEN.....	4
2.2	GBTWENTE	4
2.3	STADSBANK OOST NEDERLAND	4
2.4	VEILIGHEIDSREGIO TWENTE.....	5
2.5	REGIO TWENTE.....	5
2.6	REGIONAAL BEDRIJVENTERREIN TWENTE	5
2.7	OLCT	5
2.8	SWB	5
3	ALGEMENE BEVINDINGEN	7
3.1	STRATEGIE EN KADERSTELLING	7
3.2	OORDEELSVORMING	7
3.3	HARMONISATIE INFORMATIE	8
3.4	TAAKOVERDRACHTEN EN EFFICIËNTIE.	9
4	GBTWENTE	10
4.1	INHOUDELIJK	10
4.2	FINANCIEEL	10
5	STADSBANK OOST NEDERLAND	12
5.1	INHOUD	12
5.2	FINANCIEEL	13
6	VEILIGHEIDSREGIO TWENTE.....	15
6.1	ALGEMEEN.....	15
6.2	INHOUDELIJKE ONDERWERPEN	15
6.3	FINANCIEEL	16
7	REGIO TWENTE.....	17
7.1	INHOUD	17
7.2	FINANCIEEL	18
8	REGIONAAL BEDRIJVENTERREIN TWENTE	20
8.1	INHOUDELIJK	20
8.2	FINANCIEEL	20
9	OLCT	22
10	SWB	23
10.1	INHOUDELIJK.....	23
10.2	FINANCIEEL.....	23

1 Inleiding

Voor u ligt de derde quick scan bij de begrotingen en jaarstukken van gemeenschappelijke regelingen¹ in Twente. De quick scan wordt gemaakt in opdracht van een aantal lokale Twentse Rekenkamer(commissie)s, namelijk Almelo, Borne, Dinkelland, Enschede, Hengelo, Hof van Twente, Oldenzaal en Tubbergen en is bedoeld om u als gemeenteraden de gelegenheid te geven vragen te stellen aan uw college van B&W bij de keuzes die gemeenschappelijke regelingen in hun begrotingen maken. Daarmee is de quick scan, samen met het oordeel van uw college van B&W bij de voorgestelde zienswijzen, een basis voor de zienswijze die u bij de documenten van de afzonderlijke regelingen opstelt. Het is ook een document dat beoogt bij te dragen aan de versterking van de kaderstellende en controlerende rol die gemeenteraden ook ten aanzien van (alle) verbonden partijen hebben.

In deze quick scan worden bedragen genoemd in duizenden euro's (aangeduid met k€) of als concrete bedragen in euro. Er wordt niet met 'min-tekens' gewerkt, maar uit de tekst blijkt of een bedrag een positief of negatief effect op het resultaat van de gemeenschappelijke regeling heeft. Waar nodig wordt teruggegrepen op bevindingen uit de quick scan verbonden partijen 2018.

De opzet van deze quick scan is als volgt. Hoofdstuk 2 vat de bevindingen puntsgewijs samen. In hoofdstuk 3 staan een aantal organisatie-overstijgende bevindingen benoemd. Vervolgens gaan de hoofdstukken 4 tot en met 10 over de afzonderlijke gemeenschappelijke regelingen waar een zienswijze op begroting en of jaarstukken wordt gevraagd. Op verzoek van de rekenkamers Borne, Hengelo en Hof van Twente is in hoofdstuk 10 ook Sociaal Werkleerbedrijf SWB in deze quick scan meegenomen. Ten tijde van de afronding van deze quick scan op 25 april 2019 waren nog geen documenten van de Omgevingsdienst Twente (ODT) ontvangen.

¹ In de wetgeving wordt het woord verbonden partijen gehanteerd. Gemeenschappelijke regelingen zijn een specifieke groep van verbonden partijen.

2 Kernpunten

Een nota waarin 7 gemeenschappelijke regelingen moeten worden besproken wordt onvermijdelijk lang. In dit hoofdstuk benoemen we per gemeenschappelijke regeling de belangrijkste vragen die in het vervolg van de nota (*cursief weergegeven*) aan de orde komen. U heeft dan snel overzicht. De meer technische financiële punten staan puntsgewijs in de verschillende hoofdstukken benoemd en komen hier alleen aan de orde als een onderwerp op langere termijn consequenties lijkt te hebben.

2.1 Algemeen

1. *U kunt uw college de vraag voorleggen welke voornemens er bestaan om de meer strategische (beleids)nota's van Gemeenschappelijke Regelingen in een vroegtijdig stadium voor te leggen aan de raad zodat de kaderstellende rol kan worden ingevuld.*
2. *Vanuit het perspectief van de controlerende rol van de raad valt te overwegen om uw college te vragen een expliciet oordeel te vragen over het functioneren van een verbonden partij op het punt van de bedrijfsvoering, de dienstverlening/geleverde prestaties als geheel en de prestaties die voor uw gemeente aan de orde zijn geweest.*
3. *Concreet zou u uw college kunnen vragen om in de besturen van de gemeenschappelijke regelingen aan te kaarten dat enige harmonisatie van de presentatie van gegevens wenselijk is.*
4. *Soms raken besluiten meerdere gemeenschappelijke regelingen. De effecten van een besluit van de ene partij op een andere lijken vaak niet te worden benoemd. U zou kunnen vragen hoe in de afzonderlijke besluitvormingsprocessen is geborgd dat ook de organisatie-overstijgende belangen, inclusief die van de betrokken gemeenten worden afgewogen.*
5. *Bij GBTwente, Stadsbank, SWB en de Regio Twente zijn kanttekeningen geplaatst bij de inschatting van de risico's en of de hoogte van het weerstandsvermogen. U zou uw college kunnen vragen om gericht en vergelijkend onderzoek te doen naar de risico-inschattingen die bij het weerstandsvermogen worden gehanteerd, ook in vergelijking met de risico's die u in uw eigen gemeente identificeert.*

2.2 GBTwente

1. *De documenten van GBTwente roepen de vraag op of er wellicht aanleiding is om het stelsel van tarifiering en bekostiging te vereenvoudigen waardoor administratieve lasten zouden kunnen dalen.*
2. *U zou uw college kunnen vragen om bij digitale dienstverlening extra aandacht te schenken aan burgers die minder digitaal vaardig zijn om te voorkomen dat die burgers onbedoeld in een schuldpositie terechtkomen.*

2.3 Stadsbank Oost Nederland

1. *Naar aanleiding van een opmerking in de begroting 2020 over weer toenemende aantallen cliënten zou U uw college kunnen vragen om te bevorderen dat in september 2019 geactualiseerde cijfers worden opgesteld zodat in de gemeentelijke begroting 2020, indien noodzakelijk, ruimte wordt gemaakt voor eventuele meerkosten.*
2. *Verandert het risicoprofiel van de Stadsbank Oost Nederland als gevolg van de ontwikkeling dat steeds meer cliënten een bankrekening op eigen naam hebben. Zo ja, hoe dan en zo nee, waarom niet?*
3. *Was de Stadsbank betrokken bij het project vroegsignalering schulden bij GBTwente en welke betrokkenheid wordt er van de Stadsbank verwacht als de pilot bij GBTwente in het hele werkgebied wordt geïmplementeerd?*
4. *Voor alle prestatiegegevens over schuldhulpverlening geldt dat enige duiding van verklaringen vanuit de Stadsbank, ten minste in de richting van de ambtelijke organisaties van de betrokken gemeenten betrokken gemeenten - binnen de bredere context van het WMO-dossier - kan bijdragen aan het vinden van (beleidsmatige) oplossingsrichtingen.*

5. De kostenstijgingen in de meerjarenbegroting van de Stadsbank zijn met 19% voor salarissen hoger dan de te verwachten kostenstijging van 14%. Bij personeel van derden is de kostenstijging nog groter.

2.4 Veiligheidsregio Twente

1. U zou uw college kunnen vragen om bij de Veiligheidsregio aan te dringen op meer vergelijkbare informatie in begroting en rekening en de kwaliteit van de documenten beter te laten borgen.
2. U zou uw college kunnen vragen om concreter inzicht te verschaffen in de uitvoering van en de bevindingen uit controles door de Veiligheidsregio Twente, mede in het licht van de ontwikkelingen rondom de Omgevingswet.
3. U zou uw college kunnen vragen aan te dringen op een evaluatie van Twente Safety Campus.
4. De baten van de Veiligheidsregio Twente lijken structureel lager te liggen dan in de jaarrekening 2018. U zou uw college kunnen vragen een nadere toelichting hierop te geven.

2.5 Regio Twente

1. In de aanbiedingsbrief bij de begroting 2020 en jaarstukken 2018 wordt melding gemaakt van de toevoeging voor maatwerkhulp aan de begroting van de Regio Twente/OZJT, maar er is geen begrotingswijziging 2019 in de set documenten toegevoegd waar de middelen voor maatwerkhulp aan de begroting van de regio in 2019 worden voorgelegd voor zienswijze.
2. In de teksten bij de begroting 2020 zijn geen formuleringen te vinden die toelichten hoe het open einde risico van maatwerkhulp zal worden beheerst, welke relaties er met lokale wijkteams zijn en welke sturingsmaatregelen beschikbaar zijn. Gegeven alle problematiek rondom jeugdzorg in brede zin valt het ontbreken van toelichtingen en ook de ongewijzigde meerjarenbegroting op.
3. De centrale vragen die bij Kennispunt Twente, ICT-platform en Twentse Kracht aan de orde zijn hebben betrekking op de onderliggende verdienmodellen en de beoordeling van de risico's van deze deelactiviteiten.
4. De afgelopen drie jaren is de verdeling van middelen over de programma's – met name vanuit het programma bestuur en ondersteuning – telkens anders geweest. Als er aanleiding is voor wijzigingen, dan zou een toelichting met vergelijkende cijfers bijdragen aan de het doorgronden van de cijfers.
5. De verantwoording van het investeringfonds Agenda voor Twente is moeilijk te doorgronden omdat de gepresenteerde cijfers zich beperken tot het afgelopen boekjaar en er geen totaaloverzicht bestaat van de oorspronkelijke investeringen en de nog beschikbare ruimte.

2.6 Regionaal Bedrijventerrein Twente

1. U zou uw college kunnen vragen om in het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling het gesprek aan te gaan of de toepassing van de rekenregel voor raming van de gronduitgifte vanuit het perspectief van risicomanagement wel gewenst is. Met andere woorden: is het wenselijk/realistisch om in de toekomstige ramingen uit te gaan van een hoger tempo van gronduitgifte?
2. U zou uw college kunnen vragen om toe te lichten hoe de overdracht van parkmanagement wordt georganiseerd – ook vanuit het perspectief van financiering - en welke restrisico's daar voor gemeenten aan verbonden zijn.
3. Uit de stukken is geen indicatie af te leiden over de maximaal gewenste hoogte van de reserve voor uitgifte in erfpacht. De vraag is of er op dit onderwerp beleidsmatige afspraken zijn gemaakt.

2.7 OLCT

1. Hoe is het oordeel van het bestuur van OLCT over het handhaven van de meerjarenraming van een dividenduitkering van k€ 375 tot en met 2023 tot stand gekomen?

2.8 SWB

1. Meer inzicht in de leeftijdsopbouw van de WSW-bezetting en die van de mensen die onder de nieuwe wetgeving van de Participatiewet draagt bij aan inzicht in het toekomstig natuurlijk

verloop in de organisatie en daarmee aan de risico's die de organisatie op termijn mogelijk loopt.

- 2. Welk (deel van de) omzetsijging is toe te schrijven aan te verwachten nieuwe opdrachten?*
- 3. Wellicht verdient het aanbeveling om de (presentatie van de) cijfers over de verhouding SW en niet SW-loonkosten van SWB in Cedris-verband met collega-bedrijven te vergelijken.*
- 4. De vraag is in hoeverre SWB in staat is om haar werkprocessen efficiënt in te richten als met verschillende contractafspraken moet worden gewerkt.*

3 Algemene bevindingen

Er is veel discussie gaande over het versterken van grip door raadsleden op verbonden partijen. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties onderzoekt mogelijkheden voor aanvullende wetgeving op dit punt. Op zaterdag 18 mei zal tijdens de Twenteraad op het D'ARAN-festival ook aandacht aan het fenomeen grip op verbonden partijen worden besteed.

In Twentse gemeenten wordt er naar gestreefd om alle zienswijzen over gemeenschappelijke regelingen op één moment in uw eigen gemeenteraad te behandelen. Dat moment is, behoudens incidentele voorstellen, de enige keer per jaar dat gemeenschappelijke regelingen gestructureerd aan de orde komen en raden over dit onderwerp in samenhang kunnen spreken.

In deze quick scan komen twee onderwerpen aan de orde die rechtstreeks met 'grip' te maken hebben, te weten strategie en kaderstelling enerzijds en oordeelsvorming anderzijds. Daarnaast twee meer pragmatische onderwerpen rondom transparantie van de informatie. We beginnen met strategie en kaderstelling.

3.1 Strategie en kaderstelling

Met de wetswijziging inzake gemeenschappelijke regelingen van 2015 is vereist dat in de stukken bij de zienswijzen financiële uitgangspunten worden geformuleerd ('kaders'). In de memorie van toelichting op het wetsvoorstel staat dat dergelijke kaders bij voorkeur voorafgaand aan het indienen van de begrotingsdocumenten met de gemeenten moeten worden gedeeld². Voor zover bekend worden die kaders in Twente niet met gemeenteraden gedeeld en blijven ze, als ze er al zijn, binnen de ambtelijke organisatie. De teksten over afstemming van indexatie in diverse documenten duiden daar ook op.

Er zijn meerdere regio's waar die kaderstelling wel in een vroeger stadium met de raad wordt gedeeld en een soort van zienswijze wordt afgegeven. Dat lijkt van ondergeschikt belang maar het biedt raden wel een kapstok om inhoudelijke wensen eerder in het proces aan de orde te stellen en daarmee te voorkomen dat bij de formele zienswijze de handelingsvrijheid beperkt is.

Uit de nu voorliggende documenten blijkt dat de Veiligheidsregio Twente voornemens is een strategisch document (zie voorwoord jaarverslag 2018) te gaan maken en samen met de volgende begroting aan de raden voor te leggen. Ook een evaluatie van de Twente Safety Campus staat in de plannen van de Veiligheidsregio genoemd (p. 26 jaarverslag). In de begroting (p. 16) wordt verder gesproken over een 5-jarig dekkingsplan voor vastgoed. Ook dat raakt strategie van de organisatie en omdat het over vastgoed gaat, ook een langere periode dan 5 jaar. Bij de Stadsbank staat in een voetnoot op pagina 2 van het jaarverslag een opmerking over intensievere begeleiding. Hier blijft onduidelijk of dit een gevolg is van de keuzes voor verlaging van de werkdruk vorig jaar of dat dit ook een nieuwe keuze is met uiteindelijk gevolgen voor de lange termijn opdracht. Bij GBTwente staat een formulering (p. 10 begroting) over de positionering als data-leverancier, zonder nadere uitwerking. Ziet GBTwente zich als een soort lokaal Kadaster die gegevens gaat vermarkten of gaat het slechts om levering aan de participerende gemeenten? De tekst geeft hierover geen helderheid. En bij de GGD (onderdeel Regio Twente) staat dat er in 2019 een langjarig beleidskader aan de bestuurscommissie wordt voorgelegd (p. 17 jaarverslag Regio Twente).

De hierboven genoemde onderwerpen beïnvloeden vermoedelijk de taken en werkwijze van de Gemeenschappelijke Regelingen voor een lange reeks van jaren en raken daarmee ook aan de kaderstellende rol van de gemeenteraden. *U kunt uw college de vraag voorleggen welke voornemens er bestaan om de meer strategische nota's van Gemeenschappelijke Regelingen in een vroegtijdig stadium (in plaats van eenmaal per jaar in april als onderdeel van een groter pakket documenten) voor te leggen aan de raad zodat de kaderstellende rol kan worden ingevuld.*

3.2 Oordeelsvorming

In de quick scan 2018 is stilgestaan bij de terugkoppeling over de prestaties van verbonden partijen vanuit de colleges aan de gemeenteraad. Daarbij is het woord 'verantwoordingsgat' gevallen.

² Kamerstuk 33 597 nr 3, p. 22.

Sommige colleges (bijvoorbeeld Almelo) hebben in hun reactie op de quick scan 2018 aangegeven dat verantwoording over prestaties in de reguliere P&C cyclus plaatsvindt. Dat antwoord komt ook naar voren in veel reacties in een lopend onderzoek³ naar verantwoording over verbonden partijen. Uit dat onderzoek blijkt dat slechts een enkele gemeente stappen in de programmabegroting en -rekening heeft gezet om prestaties van verbonden partijen binnen de programma's zelf⁴ te beoordelen.

Als colleges expliciet prestaties van verbonden partijen in de gemeentelijke begroting en rekening beoordelen, dan kan dat uiteraard. Ook via de algemene informatieplicht van het college kan informatie worden gedeeld. Maar omdat de zienswijze procedure het enige formele moment is dat gemeenschappelijke regelingen echt op de raadsagenda staan, is dat moment wellicht bij uitstek het moment om een expliciet oordeel over prestaties te formuleren. Dat is ook niet onmogelijk. Zo staat in de stukken van het college van B&W van Hengelo bij de zienswijze in 2018 op de prestaties van het Werkleerbedrijf over 2017 dat de doelstellingen 'naar tevredenheid' zijn behaald. Ook staat er bij de zienswijze van het college van B&W van Hengelo over de Veiligheidsregio Twente een opmerking over problematiek rond aanrijtiden.

Oordeelsvorming over prestaties van verbonden partijen c.q. gemeenschappelijke regelingen zal, net zoals dat voor de prestaties van de gemeente zelf geldt, op een relatief hoog abstractieniveau plaatsvinden. Bovendien hangt het af van het type gemeenschappelijke regeling dat aan de orde is. Zo kan voor een uitvoeringsorganisatie zoals GBTwente veel makkelijker op prestaties worden gestuurd dan bij de strategische taken voor regionale ontwikkeling bij de Regio Twente.

In deze quick scan spreken we over gemeenschappelijke regelingen die juridisch gezien zelfstandige organisaties zijn en een eigen begroting en jaarstukken kennen. Er bestaan ook andere vormen van gemeenschappelijke regelingen – de zogenaamde 'lichte' gemeenschappelijke regelingen waarbij één gemeente penvoerder is namens een groep van gemeenten. Een voorbeeld hiervan is de Centrumgemeenteregeling ICT Hengelo. De begroting en verantwoording van dergelijke gemeenschappelijke regelingen dient naar de letter van de wet (art. 35 lid 3 Wet Gemeenschappelijke Regelingen) ook voor zienswijze te worden voorgelegd. In de praktijk gebeurt dat meestal niet omdat er met gesloten beurzen wordt gewerkt of omdat de penvoerende gemeente een rekening voor dienstverlening stuurt. In de paragraaf verbonden partijen van de gemeentelijke begroting en rekening staan de lichte gemeenschappelijke regelingen wel genoemd. Mocht daar in uw raad behoefte aan zijn omdat u een bepaalde lichte vorm van samenwerking politiek van belang acht, dan heeft u ook in deze gevallen de mogelijkheid om u via een zienswijze uit te spreken over de gemeenschappelijkere regeling.

Vanuit het perspectief van de controlerende rol van de raad valt te overwegen om uw college te vragen een expliciet oordeel te vragen over het functioneren van een verbonden partij op het punt van de bedrijfsvoering, de dienstverlening/geleverde prestaties als geheel en de prestaties die voor uw gemeente aan de orde zijn geweest. Als er geen bijzonderheden zijn, dan kan het oordeel summier zijn, maar met name bij ontwikkelingen in lokale prestaties kan een expliciet signaal ook de aanleiding zijn voor een meer politiek gedreven debat.

3.3 Harmonisatie informatie

Uit de voorliggende documenten blijkt dat er overleg tussen de ambtelijke organisatie van de gemeenschappelijke regeling en vertegenwoordigers van gemeenten plaatsvindt. Vorig jaar is stilgestaan bij mogelijke kwetsbaarheden in de ambtelijke coördinatie werkgroepen rondom verbonden partijen.

Dit jaar vragen wij uw aandacht voor verbetering van de informatievoorziening door harmonisatie van de presentatie van begrotingen en jaarstukken. Elke gemeenschappelijke regeling heeft andere programma's, maar dat wil niet zeggen dat er geen mogelijkheden zijn om de informatie zodanig te presenteren dat u als raadlid ook snel de informatie kunt vinden of doorgronden. Directe aanleiding voor deze bevinding zijn twee meer financiële presentaties in de verschillende documenten.

³ Paper voor CIGAR conferentie Juni 2019, werktitel 'Political accountability assessment regarding agencies', landelijk onderzoek (j. de kruijf)

⁴ De wetgeving (art 8 lid 3 BBV2016) spreekt 'betrokkenheid van verbonden partijen' bij het programma

Ten eerste valt op dat in de jaarrekening 2018 van de Veiligheidsregio Twente een compact financieel overzicht staat (p.6). Een dergelijk overzicht ontbreekt juist in de begroting. Bij GBTwente staat op p. 4 in de begroting eveneens een tabel, maar het verschil met de presentatie bij de Veiligheidsregio Twente is groot. Bij de andere gemeenschappelijke regelingen zien de cijferoverzichten er weer anders uit. De mate van detaillering is telkens anders, soms zijn er wel en soms zijn er geen vergelijkende cijfers met begroting en/of voorgaande jaarrekening. Vanuit het perspectief van een 'normale' jaarrekening zou mogen worden verwacht dat altijd vergelijkende cijfers van het vorige boekjaar worden opgenomen en, omdat we over het openbaar bestuur spreken, ook de cijfers van de laatst vastgestelde begroting. Voor een nieuwe begroting geldt dat min of meer analoog. Veel gemeenten en ook het Rijk hanteren deze benadering.

Ten tweede geldt in elke organisatie dat de balans niet alle informatie bevat. De zogenaamde niet uit de balans blijvende verplichtingen staan toegelicht in de jaarrekeningen maar ook hier is sprake van onvergelijkbaarheid. Omdat niet uit de balans blijvende verplichtingen feitelijk ook schulden zijn, zou het aanbevelenswaardig zijn om het totaalbedrag van die schulden in Euro's ten minste te noemen.

Concreet zou u uw college kunnen vragen om in de besturen van de verbonden partijen aan te kaarten dat enige harmonisatie van de presentatie van gegevens wenselijk is. De ambtelijke coördinatiewerkgroepen zouden een rol kunnen spelen bij harmonisatie van presentaties.

3.4 Taakoverdrachten en efficiëntie.

In de stukken van de Veiligheidsregio Twente en de Regio Twente staat dat de Veiligheidsregio Twente de taken rondom de adviesfunctie financiën (p. 32 jaarverslag Regio Twente) en mogelijk ook delen van het personeelsbeleid weer zelf gaat uitvoeren. Bij financiën gaat het in totaal om 3 fte. Op zichzelf lijkt een dergelijke taakoverdracht een neutrale operatie te zijn. Toch zijn er vragen bij te stellen: taakoverdracht gaat veelal gepaard met kosten die in de organisatie die de taak afstoot achterblijven. Bovendien is bij relatief kleine taakoverdrachten de vraag te stellen of de ontvangende organisatie kwetsbaarder wordt omdat er minder terugvalopties zijn in geval van vacatures of andere onderbezetting op de overgenomen taak. De overstijgende vraag die u uw colleges zou kunnen stellen is *hoe in de afzonderlijke besluitvormingsprocessen is geborgd dat ook de organisatie-overstijgende belangen, inclusief die van de betrokken gemeenten worden afgewogen.*

4 GBTwente

De belastingorganisatie GBTwente is een typische uitvoeringsorganisatie waar sprake kan zijn van de beoordeling van prestaties. Tegelijkertijd is GBTwente een partij die ook over de eigen grenzen heen zou moeten kijken: oninbare vorderingen bij GBTwente kunnen een indicatie zijn voor bredere problematiek waar wijkteams en ook de Stadsbank bij betrokken kunnen raken. In die zin is de pilot die op pagina 12 van de jaarrekening staat genoemd een belangrijk signaal. Die pilot is ook typisch een onderwerp waar een college van B&W in oordeelsvormende zin uitspraken kan doen richting uw raad.

GBTwente kent binnen de gemeenschappelijke regeling acht deelnemers: Almelo, Borne, Enschede, Haaksbergen, Hengelo, Losser, Oldenzaal en Twenterand. Daarnaast zijn er vier gemeenten die diensten afnemen van GBTwente. Deze gemeenten zijn Berkelland en Bronkhorst (alle diensten) en Hof van Twente en Lochem (havengelden).

4.1 Inhoudelijk

Van een afstand beschouwd is de begroting en de rekening van GBTwente erg complex. De vraag is of die complexiteit leidt tot relatief hoge administratieve lasten. Ter illustratie: kennelijk worden de kosten voor het uitgeven van hondenpenningen apart geadministreerd en zijn de totale lasten daarvan k€ 3 in de begroting 2020 (p. 22) op een totaal van € 8,4 mln lasten. De hondenpenning is een voorbeeld, er staan meer bedragen in de begroting die minder dan 1% van het totaal aan lasten bedragen. *De bevinding roept de vraag op of er wellicht aanleiding is om het stelsel van tarifiering en bekostiging te vereenvoudigen waardoor administratieve lasten zouden kunnen dalen.*

In de begroting staat op pagina 16 een opmerking over verkenningen om meer gebruik te maken van digitale dienstverlening. Een recent rekenkamerrapport in Enschede over dit onderwerp laat zien dat er een groep burgers is die niet goed met digitalisering overweg kan. Concreet werden in dat rapport ook knelpunten rondom communicatie via MijnOverheid.nl door GBTwente genoemd (p. 10). *U zou uw college kunnen vragen om bij digitale dienstverlening extra aandacht te schenken aan burgers die minder digitaal vaardig zijn om te voorkomen dat die burgers onbedoeld in een schuldpositie terechtkomen.*

4.2 Financieel

In de begrotingswijziging 2019 is de belangrijkste aanpassing een bedrag van k€ 410 voor het project gebruiksoppervlakte, in de kern een andere meetmethodiek voor de waardevaststelling van vastgoed. Die kosten werken door in de begroting 2020 en daarna niet meer. De personele en materiële kosten stijgen in lijn met de inflatie: hier zijn geen bijzonderheden te melden. In de begrotingswijziging 2019 en ook de begroting 2020 is sprake van een verhuizing die leidt tot een verhoging van de kapitaallasten. Ook dat is zichtbaar in de begrotingsdocumenten verwerkt (p. 24, begroting 2020). De totale lasten voor GBTwente schommelen in de gehele periode 2019-2023 rond € 12,5 mln.

De overige opmerkingen zijn als volgt:

1. In de begrotingswijziging 2019 staat een zin over bezwaarkosten die stijgen. Dit is een landelijk probleem en wordt veroorzaakt door no-cure no-pay bedrijven die mensen helpen bezwaar te maken. Wellicht is dit een thema om ook vanuit Twente in overleg met andere regio's bij de wetgever aan te blijven kaarten.
2. Opvallend is de raming van het weerstandsvermogen. In totaal is het geraamde risico € 1,7 mln (p. 15 jaarrekening). Ten opzichte van een begroting van circa € 12,5 mln is dat risicoprofiel hoog. De toelichting in de jaarrekening geeft de verklaring. GBTwente wordt ook geacht de risico's van oninbare vorderingen (de niet geïnde belastingen) te dragen. Dat is een politieke keuze die verevening van risico's tussen gemeenten impliceert.
3. In de jaarstukken staan op p. 10 de nog openstaande belastingvorderingen per gemeente vermeld. Alhoewel het er niet expliciet staat, zijn dit vermoedelijk vorderingen op burgers en bedrijven. De verhaalbaarheid bij bedrijven is wellicht complexer dan bij burgers. U zou vragen kunnen stellen wanneer de openstaande vorderingen in uw gemeente in 2018 ten opzichte van 2017 substantieel (bijvoorbeeld 10% of meer) oplopen of wanneer de

verhouding tussen openstaande schulden uit 2018 en oudere openstaande schulden zodanig is dat de oudere schulden meer dan bijvoorbeeld 25% van het totaal uitmaken. Kernvragen raken dan het onderscheid tussen vorderingen op bedrijven of burgers en de sturing op het innen van oudere vorderingen.

4. De eerder genoemde pilot om vroegtijdig schulden te signaleren (p.12 jaarrekening) komt niet meer zichtbaar terug in de begroting 2020. Hoe zijn de kosten van de beoogde nieuwe werkwijze in de begroting verwerkt als het de bedoeling is om de werkwijze voor alle gemeenten toe te passen. Bedenk daarbij dat in de pilot maar één gemeente was betrokken met circa 7% van het aantal inwoners in het werkgebied van GBTwente.

5 Stadsbank Oost Nederland

Evenals GBTwente is Stadsbank Oost Nederland een typische uitvoeringsorganisatie. In principe kunnen de lokale prestaties van de Stadsbank worden beoordeeld. Toch is hier een nuance op te maken. Veel kleinere gemeenten hebben op jaarbasis maar enkele klanten bij de Stadsbank. Uiteraard dienen die klanten op dezelfde wijze te worden behandeld als klanten van grotere gemeenten. Omdat de aantallen zo klein zijn, zijn er in de regel geen conclusies te trekken uit de gegevens. Bij grotere aantallen klanten, vanaf enkele tientallen, kunnen wel analyses worden gemaakt over de ontwikkeling van klantenbestand en de feitelijke schuldhelpverlening.

De Stadsbank werkt voor alle Twentse en acht Achterhoekse gemeenten en kent in totaal 22 deelnemende gemeenten.

De algemene indruk van de beschikbare documenten is dat de informatievoorziening ten opzichte van vorige begrotingen en jaarstukken is verbeterd. Dat blijkt onder andere uit de verdieping van de prestatie-informatie en de bijbehorende prestatie-indicatoren⁵.

5.1 Inhoud

Op pagina 3 van de begroting wordt aangegeven dat het aantal intakes weer een stijgende lijn lijkt te vertonen. Het blijft bij die constatering. Bij de begroting 2019 is besloten om de werkdruk van de medewerkers te verlagen en daar geld voor beschikbaar te stellen. Onduidelijk blijft nu welke effecten de stijgende volumes voor intake gaan hebben op de benodigde capaciteit voor 2020 en verder. *U zou uw college kunnen vragen om te bevorderen dat in september 2019 geactualiseerde cijfers worden opgesteld zodat in de gemeentelijke begroting 2020, indien noodzakelijk, ruimte wordt gemaakt voor eventuele meerkosten.*

Op pagina 38 van het jaarverslag komt aan de orde dat er steeds meer klanten zijn die een bankrekening op eigen naam hebben. Onduidelijk blijft of deze veranderende benadering gevolgen heeft voor het risicoprofiel van de Stadsbank als geheel en zo ja, wat die gevolgen dan zijn. *U kunt uw college vragen om de Stadsbank een toelichting te laten geven.*

In de documenten van GBTwente wordt gesproken over een pilot vroegsignalering schulden (p. 12 jaarverslag). In de documenten van de Stadsbank is geen verwijzing naar dit project te vinden, terwijl de pilot-gemeente Bronkhorst onder het werkgebied van de Stadsbank valt. *Was de Stadsbank niet betrokken bij dit project en welke betrokkenheid wordt er van de Stadsbank verwacht als de pilot bij GBTwente in het hele werkgebied wordt geïmplementeerd?*

Hierboven is al in algemene zin op prestaties ingegaan. In deze paragraaf noemen we een aantal voorbeelden die aanleiding kunnen zijn voor het stellen van vragen:

1. Het valt op dat Hof van Twente met 10% meer inwoners dan Oldenzaal 50% meer kredietverstrekking kent en bovendien het hoogste gemiddelde krediet per klant in de regio. Natuurlijk speelt sociaal-economische structuur van een gemeente een rol bij vergelijkende cijfers, maar de gegevens vanaf 2016 voor Hof van Twente zijn telkens op vergelijkbaar niveau. Ook in vergelijking met de cijfers van de drie grote gemeenten wijken de gegevens van Hof van Twente duidelijk naar boven toe af. De informatie in de documenten van de Stadsbank is niet toereikend om de bevinding te beoordelen, uw kunt uw college om een nadere toelichting op de cijfers vragen.
2. In algemene zin valt bij de prestatie-informatie op dat het aantal indicatiestellingen voor alle gemeenten ten opzichte van 2016 met bijna 25% daalt, het aantal kredietaanvragen met eveneens circa 25% daalt en het aantal kredietverstrekkingen zelfs met bijna 30%

⁵ Zie ook eerder onderzoek door de samenwerkende rekenkamers Almelo, Borne, Enschede, Hengelo: *Schulddienstverlening nader bekeken, Een evaluatie van de schulddienstverlening voor de gemeenten Almelo, Borne, Enschede, Hengelo en Oldenzaal, Conclusies en aanbevelingen*, 14 november 2016.

daalt. Het aantal schuldsaneringsovereenkomsten daalt met circa 7% en het aantal opgeloste schulden blijft gedurende de periode 2016-2018 nagenoeg gelijk.

3. Als laatste noemen we het percentage klanten dat binnen 3 jaar zelfstandig de financiën kan beheren. Dat percentage daalt van gemiddeld 60% naar gemiddeld 56%; in de drie grote steden is de daling relatief gezien nog wat groter. Dit kan duiden op complexere problematiek maar wellicht zijn er ook andere oorzaken.
4. *Voor alle genoemde cijfers geldt dat enige duiding van verklaringen vanuit de Stadsbank, ten minste in de richting van de ambtelijke organisaties van de betrokken gemeenten - binnen de bredere context van het WMO-dossier - kan bijdragen aan het vinden van (beleidsmatige) oplossingsrichtingen.*

5.2 Financieel

De begroting van de Stadsbank stijgt van € 10,9 mln in 2020 naar € 12,7 mln in 2023. Deels wordt die stijging verklaard door de relatief hoge indexatie (3,4% loonstijging ofwel 14,3% doorgerekend naar 2023). De feitelijke loonstijging volgens de begroting is 19,0% (p 34, tabel arbeidskosten) en voor personeel van derden zelfs 30%). Dat valt op omdat in paragraaf 1.4 van de begroting van de Stadsbank alleen maar over 'bestaand beleid' wordt gesproken. *U zou uw college om een nadere toelichting op de ontwikkeling van de personeelskosten kunnen vragen.*

Op een meer gedetailleerd niveau komen de volgende financiële bevindingen aan de orde:

1. In relatie tot de algemene kostenontwikkeling kan ook een vraag worden gesteld over het positieve saldo voor de verschillende begrotingsjaren. Dezelfde pagina 34 laat zien dat gedurende de periode 2020-2023 in totaal een positief resultaat van € 3,1 mln wordt gerealiseerd dat wordt gebruikt voor de algemene reserve. Aangezien het weerstandsvermogen volgens de jaarrekening 2018 op 1,12 uitkomt (p. 26 jaarrekening) lijkt er vanuit dat perspectief geen aanleiding te zijn voor verdere versterking van de algemene reserve. Ook hier ontbreekt het aan een toelichting op de noodzaak van de versterking van het vermogen. Verder valt in deze context op dat het saldo van de begroting in 2022 duidelijk negatief is, terwijl de saldi van de andere drie jaren duidelijk positief zijn. Ook hier is geen verklaring voor te vinden.
2. De tekst over het weerstandsvermogen in de begroting roept ook een inhoudelijke vraag op. Uit de toelichting op pagina 21 van de begroting is niet af te leiden welke componenten nu precies tot het weerstandsvermogen behoren. Omdat op pagina 22 vervolgens staat dat er een bestemmingsreserve bestaat voor 'saneringskredieten' en op pagina 34 van het jaarverslag wordt gesproken over een voorziening voor 'risico leningen' wordt die onduidelijkheid versterkt. Gebruikelijk zou zijn dat de risico's die op een of andere manier met kredietverstrekking te maken hebben via een voorziening op de balans worden afgedekt. Dan resteren op de reserves alleen nog risico's die met de bedrijfsvoering van de organisatie te maken hebben. De bestemmingsreserve 'saneringskredieten' lijkt die gebruikelijke lijn te doorbreken. *U zou uw college kunnen vragen om bij SON na te gaan welke keuzes zijn gemaakt bij het instellen van reserves en voorzieningen.* Dit raakt ook indirect het budgetrecht omdat een voorziening als lasten voor de organisatie worden beschouwd en een reserve alleen kan ontstaan uit een positief saldo op de resultatenrekening. Ook in deze context is de hierboven signaleerde toename van de algemene reserve een relevant thema.
3. In de cijfermatige onderbouwing roepen de ramingen voor reserves en voorzieningen ook vragen op. Zo stijgt in de meerjarenraming de last voor de voorzieningen met k€ 50 (p. 27 begroting) en blijven de reserves voor (voormalig) personeel en innovatie gedurende de meerjarenraming ongewijzigd. Als reserves voor dergelijke uitgaven gedurende de meerjarenperiode niet worden benut roept dat vragen op over de noodzaak van het in stand houden van de reserves.
4. Tenslotte lijken er ook wat inconsistenties in de cijfers te zijn geslopen. Zo wordt op pagina 45 en pagina 49 van de begroting in twee verschillende programma's gesproken over boekwinsten op de verkoop van een pand. Dat er boekwinst ontstaat is geen probleem, maar het lijkt niet logisch om die in twee verschillende programma's op te nemen. In de paragraaf over investeringen (p. 42 begroting) staat in 2023 een

investeringsvolume van k€ 58, terwijl in het overzicht van het EMU-saldo (p. 27 begroting) k€ 462 staat vermeld. Een dergelijk verschil heeft effect op de kapitaallasten van de jaren na 2023. Onduidelijk is nu welk bedrag correct is. Nog wat verder kijkend roept de investeringsreeks ook de vraag op welk volume investeringen na 2023 thans te voorzien is, met andere woorden worden de hoge investeringsbedragen in 2022 en 2023 ook daarna gecontinueerd?

6 Veiligheidsregio Twente

De Veiligheidsregio is in de kern een uitvoeringsorganisatie. De wetgever heeft het werkingsgebied van de Veiligheidsregio Twente gedefinieerd en alle Twenste gemeenten zijn deelnemer. Anders dan GBTwente en de Stadsbank zijn de prestaties hier slechts beperkt lokaal te koppelen. De organisatie is er primair op gericht veiligheidsvraagstukken voor de regio als geheel te adresseren. Uiteraard zijn er wel lokale elementen die een rol spelen: denk aan discussies over aanrijtijden, het vrijwilligersbestand en ook de locatie van posten of frequentie en kwaliteit van toezicht kan lokaal van belang zijn.

6.1 Algemeen

In de jaarrekening 2018 en de begroting 2020 is de transparantie van de kostenstructuur van de programma's ten opzichte van voorafgaande jaren toegenomen. De kostenstructuur wordt op meer detailniveau gepresenteerd waardoor kosten van de afzonderlijke deelprogramma's zichtbaar worden. Dat is mede van belang om waar mogelijk meer zicht te krijgen op de kosten van wettelijke en niet-wettelijke taken. Verderop komen we daar op terug.

Daarnaast valt op dat de toonzetting van het jaarverslag soms toekomstgericht in plaats van terugkijkend is. Ter illustratie kan de tekst over de vrijwilligersagenda (p. 21) dienen. In deze context is ook opvallend dat er in de begroting 2020 wel een overzicht over formatie (p. 7) en kostensoorten (p. 25) staat vermeld en dat dergelijke overzichten in de jaarrekening 2018 ontbreken. Als laatste algemene punt valt op dat cijferoverzichten niet altijd voor zichzelf spreken. Zo is in de samenvattende staat op pagina 6 van de jaarrekening onduidelijk wat 'resultaat' nu precies betekent⁶ en blijkt het zeer moeilijk te zijn deze cijfers te koppelen aan de cijfers in de afzonderlijke programma's. Het uiteindelijke nadelig saldo op de rekening van k€ 383 is uit de stukken wel te herleiden. In de begroting 2020 (p. 10) zijn bij de programma's onder de kop '2019' cijfers gepresenteerd die in de begroting 2019 (p.10) worden gekoppeld aan 2018. Ook de gemeentelijke bijdragen in de meerjarenraming van de begroting (p. 39) lijken niet aan het correcte begrotingsjaar te zijn gekoppeld, al is het maar omdat 2023 ontbreekt.

U zou uw college kunnen vragen om bij de Veiligheidsregio aan te dringen op meer vergelijkbare informatie in begroting en rekening en de kwaliteit van de documenten beter te laten borgen.

6.2 Inhoudelijke onderwerpen

In hoofdstuk 3 is aandacht gevraagd voor betrokkenheid bij strategische besluitvorming in algemene zin. In de jaarstukken van de Veiligheidsregio (p.2) wordt gesproken over uitgevoerde controles. In de begroting (p. 16) staan opmerkingen over diepgang van controles in afstemming met gemeenten. De nieuwe wetgeving (omgevingswet) kan gevolgen hebben voor de rol van de Veiligheidsregio Twente bij controle en advisering. Vooralsnog lijkt de Veiligheidsregio Twente er van uit te gaan dat er voor advisering niet veel zal veranderen (begroting, p. 13).

Het beeld van de controlefilosofie van de Veiligheidsregio blijft in de voorliggende stukken vrij abstract. Enige toelichting op de aantallen inrichtingen die onder permanente controle staan en inrichtingen die op basis van risicoprofiel onder controle staan geeft u als raad een indruk waar controle precies over gaat. Nu staat op pagina 24 van de jaarstukken dat de doelstellingen van controles niet zijn gehaald, zonder uitspraken over de gevolgen op permanente en risicogedreven controles. Verder ontbreekt informatie over bevindingen, tenzij 'naar tevredenheid' moet worden geïnterpreteerd dat er geen bevindingen zijn. *U zou uw college kunnen vragen om concreter inzicht te verschaffen over de uitvoering van en bevindingen uit controles.*

Ten opzichte van vorige documenten is de toelichting op de Twente Safety Campus (TSC) inzichtelijker maar nog niet volledig omdat uit de begroting (p.19) blijkt dat er drie onderdelen bestaan

⁶ Als de cijfers voor lasten per programma worden vergeleken met de som van baten en gemeentelijke bijdragen, dan zijn die getallen vrijwel aan elkaar gelijk maar is de aansluiting niet te maken door saldering van reserves (bij de brandweer) en lijkt de kolom 'resultaat' hier niet tussen te passen.

waarvan er maar één in cijfers wordt weergegeven. In de begroting staat op pagina 18 een opmerking over het 5 jaar doorexploiteren van TSC. De tekst laat open of er in 2019 of 2020 een evaluatie op de rol staat aangezien de 5-jaarsperiode nagenoeg voorbij is. Wellicht is impliciet aangenomen dat de beoogde strategienota voor de Veiligheidsregio Twente als geheel ook de positionering van TSC behandelt. Aangezien TSC ten minste deels om niet-wettelijke taken gaat zou enige toelichting over vervolgstappen denkbaar zijn. *U zou uw college kunnen vragen aan te dringen op een evaluatie van TSC.*

6.3 Financieel

In algemene zin is al iets gezegd over de presentatie van financiële gegevens. In deze paragraaf komen puntsgewijs een aantal technische onderwerpen aan bod.

1. Gegeven de keuzes die vorig jaar zijn gemaakt om knelpunten op te lossen en de uitgangspunten voor indexatie is het totaal van lasten van € 56,1 mln in lijn met de verwachtingen. De baten dalen echter met € 2,5 mln ten opzichte van de rekening 2018. Dat is relatief veel en de toelichting hierop is vrij summier. *De daling lijkt structureel te zijn gelet op de meerjarenraming in de begroting (p.39). Hier is ruimte om een aanvullende toelichting te vragen.*
2. Weerstandsvermogen: Het weerstandsvermogen van de Veiligheidsregio wordt berekend op 167% voor verwerking van het resultaat en 106% na verwerking van het resultaat. Dat is relatief hoog ten opzichte van de norm dat 70% van de risico's moet zijn afgedekt. Tegelijkertijd is de solvabiliteit van de Veiligheidsregio laag en ook in absolute zin dalend (p. 40 begroting), waardoor er weinig marge is om tegenvallers uit de normale bedrijfsvoering op te kunnen vangen.
3. De financiële gegevens over de Twente Safety Campus (TSC) roepen vragen op. De begroting 2020 (p.17) laat voor het onderdeel TRONED lagere omzetten zien dan de realisatie van 2018 zonder dat daar een toelichting op is gegeven. Verder valt op dat wanneer de cijfers op pagina 19 over de verschillende onderdelen van TSC worden opgeteld, er een omzet van € 2,8 mln wordt gepresenteerd: beduidend hoger dan op pagina 17 waar alleen het onderdeel TRONED wordt benoemd. Ook voor dat onderdeel lijken de gepresenteerde omzetcijfers 2020 op de verschillende pagina's niet consistent te zijn. Inhoudelijk speelt tenslotte ook de vraag hoeveel omzet in TSC nu vanuit de Veiligheidsregio Twente zelf en hoeveel vanuit andere partijen wordt gerealiseerd. Deze laatste vraag kan onderwerp binnen een evaluatie van TSC zijn.
4. In de paragraaf financiering wordt op pagina 32 van de begroting alleen gesproken over de huidige leningenportefeuille en de herfinanciering tot en met 2023. Later blijkt (p. 40 en 42) dat door investeringen circa 6 mln extra leningen moeten worden aangetrokken. Een verwijzing in de paragraaf financiering naar de noodzaak om aanvullende financiering aan te trekken zou het beeld vollediger hebben gemaakt.

7 Regio Twente

De Regio Twente, waarin alle Twentse gemeenten deelnemen, is een wat hybride organisatie. Enerzijds zitten er 'pure' uitvoeringstaken in: GGD, OZJT en Recreatie, anderzijds zijn er veel strategischer taken rondom economische ontwikkeling en lobby-werk aan de orde. In de huidige programma-indeling lopen die taken deels door elkaar – zij het dat in de gedetailleerde toelichtingen per programma de onderdelen wel te onderscheiden zijn. Voor de beoordeling zou het wellicht behulpzaam zijn om te overwegen taken meer naar hun uitvoeringskarakteristieken in te delen, te meer daar prestatiebeoordeling bij strategische onderwerpen langere doorlooptijden hebben en ook veel meer politieke beoordeling vragen dan de uitvoeringstaken. Ter illustratie: het programma 'Sociaal Economisch sterk Twente' (hoofdstuk 8.1 begroting 2020) of 'Ontwikkelagenda Netwerkdag' (hfd. 10.3) zijn van een heel andere aard dan 'Recreatieve voorzieningen' (hfd. 8.2) of de 'Salarisadministratie' (hfd. 10.7)

7.1 Inhoud

Een belangrijke wijziging in de begroting 2020 is dat bij de Organisatie voor Zorg en Jeugdhulp in Twente (OZJT) – van oorsprong een gezamenlijke inkooporganisatie - ook de programmakosten (maatwerkhulp) voor in totaal € 45 mln worden toegevoegd. Feitelijk is dat een besluit dat al betrekking heeft op 2019, maar in de begroting 2019 stonden vorig jaar geen bedragen gemeld. *In de aanbestedingsbrief bij de begroting 2020 en jaarstukken 2018 wordt er wel melding van gemaakt, maar er is geen begrotingswijziging 2019 toegevoegd waar de middelen voor maatwerkhulp aan de begroting van de regio in 2019 worden toegevoegd.*

Inhoudelijk vraagt deze aanpassing van de begroting ook bijzondere aandacht. Zorgverlening kent in hoge mate het karakter van een open einde regeling, dat wil zeggen dat als iemand recht heeft op zorg, er ook betaald moet worden ongeacht de vraag of er middelen beschikbaar zijn. *In de teksten bij de begroting 2020 zijn geen formuleringen te vinden die toelichten of dit risico wordt erkend, hoe dit risico zal worden beheerst, welke relaties er met lokale wijkteams zijn en welke sturingsmaatregelen beschikbaar zijn. Gegeven alle problematiek rondom jeugdzorg in brede zin valt het ontbreken van toelichtingen op.*

Als laatste onderwerp rondom de programma-middelen OZJT valt op dat in de meerjarenraming telkens dezelfde bedragen zijn genoemd. Waarom is hier geen indexatie toegepast en welke verwachtingen heeft de regio om te veronderstellen dat het lastenniveau stabiel zal blijven?

In het programma GGD wordt voor prestatie-gegevens verwezen naar de website van de GGD. We hebben die website kort gescand, en komen daarbij tot de conclusie dat de informatie die daar beschikbaar is vanuit bestuurlijk perspectief niet toegankelijk is. De informatie moet zelf worden samengesteld uit allerlei informatiesets. Vanuit het perspectief van open overheid is deze wijze van presenteren begrijpelijk, maar het is niet realistisch om te verwachten dat raadsleden de tijd hebben om op deze wijze naar informatie te zoeken.

In deze context halen we twee punten naar voren. Ten eerste de inspectietaak van de GGD. In het jaarverslag zou informatie over aantallen inspecties ten opzichte van de planning alsmede over de bevindingen (in termen van bijvoorbeeld goed/niet goed/verscherpt toezicht) kunnen worden opgenomen. Dat kan een basis zijn voor een politiek debat over de resultaten van die inspecties. Iets dergelijks geldt voor het actuele thema vaccinatiegraad. In beide gevallen is te overwegen om de lokale informatie te delen met de desbetreffende colleges en in het jaarverslag de algemene resultaten te noemen, eventueel met grote afwijkingen.

Binnen de begroting van de regio zijn drie kleinere onderdelen te vinden die min of meer kostendekkend zijn. Het gaat om het Kennispunt, Twentse Kracht en IT-platform. Onduidelijk blijft welke bedrijfsmodellen achter deze taken zitten (p. 40-43 begroting 2020). De vraag wordt ingegeven door de afwijkingen in de financiële cijfers ten opzichte van de jaarrekening 2018: omzet Twentse Kracht + € 0,5 mln, Twentse Kracht € 0,2 mln lager dan 2018 en IT-platform € 0,1 mln lager. De

centrale vragen die hier aan de orde zijn hebben betrekking op de onderliggende verdienmodellen en de beoordeling van de risico's van deze deelactiviteiten.

7.2 Financieel

In algemene zin valt op dat de verdeling van baten en lasten ten opzichte van de begroting 2019 en de jaarrekening 2019 in 2020 weer anders is. Dit is vooral zichtbaar in het domein bedrijfsvoering. Als de verschuiving wordt veroorzaakt door de programmakosten bij OZJT, dan is de vraag of verdeling van stafkosten over beleidsmiddelen wel een zuivere benadering is en of de verdeling niet gebaseerd zou moeten zijn op de onderlinge verhouding tussen de kosten van de organisatie-onderdelen. Uit de toelichting is geen helderheid te krijgen over de wijze van toedeling. *In algemene zin maakt de herindeling van lasten (en baten) de beoordeling van de begroting en rekening in de tijd er niet gemakkelijker op.* Als herindeling van baten en lasten noodzakelijk is, dan zou een toelichting op die verandering, bijvoorbeeld door vergelijkende cijfers volgens de vorige grondslag op te nemen bijdragen aan transparantie. In deze context valt ook de opmerking dat onduidelijk is wat de toegevoegde waarde van een apart onderdeel mobiliteitslab (p. 51 jaarrekening) is als de enige toelichting daarbij bestaat uit een verwijzing naar de programma-verantwoording van OZJT.

De verantwoording van het investeringsfonds Agenda voor Twente is moeilijk te doorgronden. Dat komt omdat in de kern alleen maar verantwoording (p. 22 en 103/104 jaarverslag) over het boekjaar c.q. de planning voor de komende boekjaren is meegenomen. Om de ontwikkeling van een investeringsfonds te begrijpen is informatie vanaf de start van het fonds nodig. Alleen op die manier kunt u zien welke bijdragen gemeenten hebben geleverd, hoeveel geld er in totaal is uitgegeven, wat de huidige waarde van de investeringen is en hoeveel geld er nog in het fonds resteert. Mocht blijken dat er nauwelijks geld is uitgegeven en er dus nog veel geld op de plank ligt, dan biedt dat mogelijkheden om de positionering van het fonds te heroverwegen en zo nodig te sluiten. Dit staat los van de vraag of een fonds van circa € 10 mln effectief kan zijn. In de begroting 2020 staan in ieder geval aanwijzingen dat wordt nagedacht over de positionering van het investeringsfonds (p.24). Mede gebaseerd op ervaringen met beleggingsfondsen zou een integrale verantwoording van een investeringsfonds er als volgt uit kunnen zien:

	Ingebracht kapitaal door gemeenten/regio	Uitgegeven Tot en met t-1	Uitgegeven in boekjaar t	Nog openstaande toezeggingen t+1 en verder	Vrije ruimte	Huidige waarde investering
Investeringen in eigen activa	(bedragen op basis van begrote verdeling over investeringscategoriën)					
Investeringen via aandelen						
Verstrekte leningen						
Verstrekte subsidies in economische zin. ⁷						
Totalen						

Het hierboven gepresenteerde overzicht is bedoeld om op niveau van totalen verantwoording af te leggen. Bestuurlijk is van belang dat wanneer is gesteld dat bijvoorbeeld maximaal 25% van de middelen via subsidieverstreking mag verlopen dat dit ook inzichtelijk is. Gegevens over individuele

⁷ In bestuursrechtelijke zin kunnen versterkte leningen ook als subsidie worden opgevat, in die zin dat het besluit om een lening te verstrekken een bestuursbesluit is. Met subsidies in economische zin wordt bedoeld op andere bijdragen dan kapitaalstorting en financieringen die moeten worden terugbetaald.

ontvangers van bijdragen uit het investeringsfonds kunnen – veelal om redenen van vertrouwelijkheid - binnen de organisatie blijven.

In het bijzonder wanneer het fonds zich richt op startups kan de huidige waarde van een fonds relatief laag zijn. Dat past bij de relatief hoge kans dat startups niet succesvol zijn. Dat is voor 2018 wel zichtbaar in de jaarrekening op p. 107 waar sprake is van een afwaardering van k€ 368 op leningen.

De meer technische financiële opmerkingen zijn als volgt:

1. In zowel de rekening als begroting worden bij de GGD opmerkingen gemaakt over de ontwikkeling van een digitaal dossier, samen met twee andere regio's. ICT en overheid zijn vaak niet de gelukkigste combinatie. Welke beheersingsmaatregelen zijn genomen om de risico's bij de ontwikkeling van digitale dossiers zo veel mogelijk te beperken?
2. Bij Veilig Thuis Twente is sprake van zogenaamde plustaken (p. 18 begroting). Hoe is de verhouding tussen wettelijke taken en plustaken en wat betekent dat voor risico's in de bekostiging?
3. Op pagina 79 van de jaarrekening staat een opmerking over een integriteitskwestie. Op zichzelf komen incidenten voor. Een onderwerp als dit leent zich goed voor een oordeelsvormende uitspraak van de regio en de colleges van B&W over de kwaliteit van de bedrijfsvoering.
4. Bij recreatie staat nog een bezuinigingstaakstelling open (jaarrekening, p.9 en 30). Uit de cijfers in de meerjarenbegroting lijkt het er op dat die taakstelling pas in 2021 wordt gerealiseerd door verlaging van de lasten. Onduidelijk blijft waarom dat pas in 2021 kan plaatsvinden. In deze context valt ook op dat het woord 'financieel rendement' (p. 28 begroting) wordt gebruikt. Het lijkt er op dat met dit begrip feitelijk kostendekkendheid wordt bedoeld gelet op de hoge gepresenteerde doelstellingen. En als dat zo is, waarom is dan de in te vullen taakstelling enkel gericht op verlaging van de lasten en niet op verhoging van de baten?
5. De benodigde weerstandscapaciteit (p. 49 begroting en p. 55-56 jaarrekening) stijgt in 2020 met circa 30%. Dat lijkt deels te worden verklaard doordat er een reserve wordt opgenomen voor de modernisering Twentehuis (k€ 704, p. 51-52 begroting) waar een even hoge post risico tegenover staat. Wordt hiervoor gecorrigeerd, dan blijft het weerstandsvermogen ten opzichte van de jaarrekening gelijk op € 2,3 mln en stijgen de risico's van € 3,2 mln naar € 3,6 mln. Zowel in de jaarrekening als in de begroting is de raming voor risico's op het gebied van ICT ongeveer 25% en ook de raming voor risico's op de inzet van personeel bedragen 25% (k€ 900) van het totaal. Een risico-raming voor de programma-middelen jeugdzorg (maatwerkhulp) ontbreekt. Wanneer de onderkende risico's en de waardering daarvan worden vergeleken met die van de Veiligheidsregio Twente (qua omvang min of meer vergelijkbaar met Regio Twente zonder programma-middelen) dan valt op dat de risico-raming bij de Veiligheidsregio veel lager ligt (€ 0,9 mln in de begroting: p. 27-28). Daarvan is k€ 300 ingerekend voor risico's op de Twente Safety Campus en k€ 140 voor langdurig personeelsverzuim. Risico's op ICT worden in het geheel niet genoemd. *U zou op basis van de hier geconstateerde verschillen in risico-inschattingen bij Veiligheidsregio Twente en de Regio Twente uw college kunnen vragen om een doorlichting te doen van de paragrafen weerstandsvermogen van de verbonden partijen en daarbij ook te toetsen aan de risico-inschattingen voor in het bijzonder ICT en personeel die u in uw eigen gemeente hanteert.*

8 Regionaal Bedrijventerrein Twente

De Gemeenschappelijke Regeling Regionaal Bedrijventerrein Twente is niets anders dan een grondexploitatie voor een bedrijvenlocatie zoals die ook in uw eigen gemeente in ontwikkeling kan zijn. Er gelden dezelfde financiële regels als de regels die lokaal van toepassing zijn. De deelnemers in de gemeenschappelijke regeling zijn Almelo, Borne, Enschede, Hengelo en de Provincie Overijssel. Er is sprake van een gemeenschappelijke regeling vanwege het bovenlokale belang van het bedrijventerrein.

8.1 Inhoudelijk

Uit de jaarrekening en de begroting blijkt dat de verwachte gronduitgifte in de periode 2018-2021 voorspoedig verloopt. Mede daardoor daalt het verlies op de grondexploitatie op Netto Contante Waarde (NCW) met € 5 mln naar ruim € 20 mln. De ontwikkelingen zoals geschetst roepen drie vragen op.

Ten eerste: hoe moet de uitgifte van grond in de toekomst worden ingeschat? Nu is sprake van relatieve hoogconjunctuur, dat kan in de loop van de tijd anders worden. In de begroting staat nu een conservatieve uitgifteplanning van 3,8 hectare (ha) per jaar. De rekenregels (p. 26 jaarrekening) stellen dat de gemiddelde uitgifte van de afgelopen 10 jaar leidend is. Met de hoge volumes in 2018-2021 betekent dit dat de gemiddelde verwachte uitgifte zal gaan stijgen. Ter indicatie: de (verwachte) gronduitgifte 2018-2021 is hoger dan het totaal van de gronduitgiftes in de hele periode daarvoor (p. 16 begroting). Daarmee ontstaat rekenkundig ook een gunstiger Netto Contante Waarde. Uit de risicoanalyse (p. 19 begroting) blijkt dat 3 jaar versnellen van de gronduitgifte een voordeel oplevert van circa € 3mln NCW. Tegelijkertijd blijft de vraag of de huidige hoogconjunctuur stand houdt. Als dat niet het geval is, ontstaat wellicht de situatie dat bij de volgende begroting opnieuw een meevaller in NCW wordt gemeld die later deels moet worden teruggenomen. *U zou uw college kunnen vragen om in het bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling het gesprek aan te gaan of de toepassing van de rekenregel voor raming van de gronduitgifte vanuit het perspectief van risicomanagement wel gewenst is.*

Ten tweede, en gerelateerd aan het tempo van de gronduitgifte, is ook de vraag hoe RBT de gronduitgifte gaat managen zodat tegen het eind van de looptijd van het project de kans op moeilijk verkoopbare (relatief kleine) percelen zo klein mogelijk is. Het ligt in de rede dat marktpartijen thans de aantrekkelijkste locaties op het park kiezen en dat er in een later stadium wat minder voor de hand liggende locaties overblijven.

Tenslotte wordt in zowel de jaarstukken als in de begroting gesproken over de overdracht van het parkmanagement naar de daarvoor opgerichte vereniging. De stukken laten in het midden hoe die overdracht feitelijk plaatsvindt. Gaan de activa die verband houden met parkmanagement (o.a. de blusleidingen) over in handen van de vereniging of neemt de vereniging alleen het onderhoud en beheer voor haar rekening? En zijn de consequenties van de verschillende opties voor overdracht inmiddels doordacht in termen van onder andere verantwoordelijkheidsverdeling en financiering? Uit de stukken blijkt overigens wel dat de jaarlijkse bekostiging van het parkmanagement is geregeld (p.24 begroting 2020). De overschotten op de jaarlijkse bekostiging gaan in een reserve die op termijn kan worden gebruikt voor groot onderhoud aan de activa. *U zou uw college kunnen vragen om toe te lichten hoe de overdracht van parkmanagement wordt georganiseerd en welke restrisico's daar voor gemeenten aan verbonden zijn.*

8.2 Financieel

Vooropgesteld zij dat RBT een verlieslatende grondexploitatie kent. Naar de inzichten per eind 2018 is het geraamde verlies circa € 20,5 mln. Discussies over versnellen van winstneming als gevolg van wijzigingen in de boekhoudregels spelen hier dus niet direct. Indirect is er wel sprake van een vorm van winstneming: De gemeenten en provincie hebben een voorziening getroffen voor het verwachte verlies (Rekening Hengelo 2017, p. 83; ca. € 5 mln; Rekening Borne 2017, p. 101; ca. € 1,6 mln. Door de gunstiger prognose valt een deel van deze voorziening vrij (voor Hengelo ca. 1 mln, voor Borne ca. 0,3-0,4 mln). Dit resultaat zal naar verwachting in de gemeenterekening 2018 van de afzonderlijke

gemeenten worden verwerkt. U staat op dat moment voor de vraag of u die meevaller gaat 'uitgeven' of dat u als raad een voorkeur heeft om de meevaller vooralsnog op te nemen ter versterking van de gemeentelijke reserves zodat u als onverhoopt de exploitatie van RBT later toch tegen blijkt te vallen nog middelen achter de hand heeft.

Hieronder staan puntsgewijs een aantal financiële thema's die wellicht aanleiding zijn voor het stellen van nadere vragen.

1. De gegevens over investeringsbudgetten, de daarvoor inmiddels door de gemeenten en provincies betaalde bijdragen en de feitelijke besteding daarvan lijken in de teksten van begroting en rekening niet consistent te zijn. Als er meer door gemeenten is betaald dan tot nu toe is uitgegeven, dan is dat in de balans niet zichtbaar te achterhalen. In de tekst over de Regio Twente staat een voorstel hoe de verantwoording over investeringsfondsen transparant kan worden gemaakt. Het is te overwegen om dat voorstel ook toe te passen op de investeringsmiddelen bij RBT.
2. De begroting 2020 van RBT is veel onzekerder dan de begrotingen van andere gemeenschappelijke regelingen. Bij veel vraag naar kavels moeten wellicht middelen naar voren worden gehaald, maar er kunnen ook redenen zijn om middelen vooralsnog niet in te zetten, zij het om redenen van efficiëntie (p. 11 jaarrekening), zij het omdat de gronduitgifte toch langzamer gaat dan verwacht. Voor zover te beoordelen zijn de cijfers die worden genoemd plausibel.
3. Over de erfpachtconstructie zijn ook in de quick scan van vorig jaar opmerkingen gemaakt. Hier memoreren we alleen dat als de erfpacht wordt afgekocht, de grond op de post onderhanden werk in de balans verdwijnt en de afkoopsom als kasgeld daarvoor in de plaats komt. Met die afkoopsom kunnen vervolgens de leningen worden afgelost. Alleen als er een jaarlijkse canon wordt betaald, komt de desbetreffende grond als 'investering met economisch nut' op de balans. U kunt deze ontwikkeling zien op de meerjarenbalans op pagina 20 in de begroting. Omdat naar verwachting in 2020 veel grond wordt uitgegeven via afkoop kan de herfinanciering van de lening van €32 mln eind 2020 veel lager uitvallen dan dat bedrag (p. 10 begroting). Onder de veronderstelling dat de marktrente niet wezenlijk gaat stijgen ten opzichte van de huidige niveau's betekent dit ook dat de totale rentelasten – en daarmee ook de erfpachtcanons – lager zullen uitvallen.
4. Op pagina 25 van de begroting wordt gesproken van een risico-reserve voor erfpacht. Die reserve loopt in 2023 op naar € 2,1 mln. *Uit de stukken is geen indicatie af te leiden over de maximaal gewenste hoogte van deze reserve. De vraag is of er op dit onderwerp beleidsmatige afspraken zijn gemaakt.*
5. Als laatste willen wij uw aandacht vragen voor de tabel met de gevoeligheidsanalyse van de veronderstellingen bij de grondexploitatie. U krijgt zo op eenvoudige wijze inzicht in de bandbreedtes van de risico's die zich voor kunnen doen. In de begrotingen en rekeningen van Almelo, Hengelo en Enschede is een dergelijke gevoeligheidsanalyse voor de totale lokale grondexploitatie niet zichtbaar gemaakt. Wellicht is het voorbeeld van RBT een inspiratiebron voor de gemeentelijke P&C documenten.

9 OLCT

Het Openbaar Lichaam Crematoria Twente is de aandeelhouder van Crematoria Twente BV. Behoudens Holten-Rijssen en Twenterand participeren alle Twentse gemeenten in het Openbaar Lichaam Crematoria Twente.

De BV betaalt jaarlijks k€ 375 dividend uit dat vervolgens wordt verdeeld onder de deelnemende gemeenten. De dividendafpraak dateert oorspronkelijk uit 2014 maar pas vanaf 2016 is volgens afspraak feitelijk sprake van een dividenduitkering. De vraag die hier aan de orde is, is of het toekomstperspectief c.q. de marktontwikkelingen het voor Crematoria Twente BV mogelijk maken om ook op middellange termijn het afgesproken dividendbeleid na te kunnen leven. Met andere woorden: *hoe is het oordeel van het bestuur van OLCT over het handhaven van de meerjarenraming van een dividenduitkering van k€ 375 tot en met 2023 tot stand gekomen?*

10 SWB

De gemeenten Hengelo, Borne en Hof van Twente werken samen in een gemeenschappelijke regeling voor beschut werk en de sociale werkvoorziening. Deze drie gemeenten zijn bestuurlijk betrokken, de gemeenten Oldenzaal en Haaksbergen nemen sommige diensten op contractuele basis af. In Almelo en omgeving bestaat de GR Soweco en in Enschede is sprake van een interne dienst DCW die vergelijkbare taken uitvoeren.

De voorliggende documenten van SWB zijn compact en geven de kern van de algemene problematiek – lagere rijksbijdragen en zoeken naar markten om diensten te verlenen – weer.

10.1 Inhoudelijk

Wat vooral opvalt in de jaarrekening is dat er nauwelijks kengetallen over de ambtelijke en beschutte werkplekken worden gegeven. Op een enkele plaats in de tekst staat wel iets over Standaardeenheden (lees WSW-formatie, bijvoorbeeld p. 26 jaarrekening) maar daar moet gericht naar worden gezocht. Omdat de Rijksbijdragen voor de hele sector onder druk staan *geeft meer inzicht in de leeftijdsopbouw van de WSW-bezetting en die van de mensen die onder de nieuwe wetgeving van de Participatiewet vallen een indruk van het toekomstig natuurlijk verloop in de organisatie en daarmee aan inzicht in de risico's die SWB in de toekomst loopt*. Nu staat er in de begroting 2020 in bijlage B een indicatie hiervan: in 2019 nog circa 690 WSW-medewerkers, aflopend naar 600 in 2023. Vraag blijft of het verloop daarna gelet op de leeftijdsopbouw van de deelnemers in het zelfde tempo doorgaat.

In aansluiting op gegevens over de ontwikkelingen bij WSW-medewerkers, valt in de begroting op pagina 7 op dat er sprake is van vertrek van 40 'oude' ambtenaren. Als dergelijke aantallen medewerkers verdwijnen, dan komt wellicht de vraag op hoe de kennis en ervaring die deze mensen meebrengen in de organisatie geborgd kan blijven.

De ontwikkeling van de dienstverlening door Gildebor, de 'groentak' van SWB wordt door directie en bestuur als positief geschetst. Er wordt op p. 14 van de begroting over acquisitie en nieuwe verdienmodellen gesproken. Uit de meerjarenbegroting (p.12) blijkt dat de jaarlijkse stijging van de omzet circa 1% is, iets wat meer duidt op aanpassing van de tarieven aan inflatie. *De vraag is daarmee welke omzetstijging is toe te schrijven aan te verwachten nieuwe opdrachten*.

Het vierde punt dat opvalt is mogelijk financieel technisch en kan ook te maken hebben met het ontbreken van inzicht in de 'overhead' volgens de definitie van BBV. De verhouding tussen de personeelskosten SW en de kosten 'professionals' (p. 12 begroting) is ongeveer € 18 mln ten opzichte van € 12 mln voor professionals. In een ander SW-bedrijf met ongeveer even hoge personeelskosten SW (€ 21 mln) worden in de jaarrekeningen 2017 en 2016 ongeveer € 5 mln 'ambtelijke' personeelskosten vermeld. De voorliggende documenten van SWB staan nadrukkelijk niet ter discussie, maar *wellicht verdient het aanbeveling om de (presentatie van de) cijfers van SWB in Cedris⁸-verband met collega-bedrijven te vergelijken*.

Het laatste punt dat we onder de aandacht willen brengen heeft betrekking op paragraaf 2.4 van de ontwerpbegroting. Hier gaat het om de kerntaak Beheer Openbare Ruimte. Er wordt een veelheid van contractvormen in deze paragraaf benoemd. *De vraag is in hoeverre SWB in staat is om haar werkprocessen efficiënt in te richten als met verschillende contractafspraken moet worden gewerkt*.

10.2 Financieel

De algemene inleiding waarin wordt gesteld dat SWB de komende jaren gaat interen op het eigen vermogen is gemotiveerd toegelicht. Aandachtspunt hierbij is wellicht nog de kleine positieve marge die in 2023 zal gaan ontstaan. Bij de volgende begroting zal blijken of de nu geformuleerde verwachtingen over resultaat-ontwikkelingen ook realistisch zijn. Voor 2020 geldt, onvoorziene omstandigheden daargelaten, dat het bestuur van SWB denkt geen aanvullend beroep te moeten doen op de deelnemende gemeenten.

⁸ Cedris is de branche-organisatie van SW bedrijven.

De meer technische financiële opmerkingen worden hieronder vermeld:

1. Bij de andere gemeenschappelijke regelingen die in deze quick scan zijn benoemd, komen de financiële uitgangspunten (inflatie, loonontwikkeling en dergelijke) vrij expliciet aan de orde. Bij SWB blijven de veronderstellingen meer impliciet. Hier lijkt ruimte voor verbetering te zijn.
2. De jaarstukken roepen wat verwarring op over de beoogde reservering voor ICT. Enerzijds staat op p. 7 dat een bestemmingsreserve van k€ 300 voor ICT wordt gecreëerd met een investeringsplanning zoals vermeld op p. 20 van de begroting, anderzijds is op p. 19 van de jaarrekening sprake van uitbesteding van ICT aan Hengelo en desinvesteringen op ICT. Hoe deze passages in de tekst zich tot elkaar verhouden is niet duidelijk.
3. Op dezelfde pagina 7 staat een formulering over een voorziening voor boventallig personeel genoemd. Uit de toelichting op de balans (p. 23) blijkt dat die voorziening al voor 1 januari 2018 is ontstaan en daarmee geen last c.q. tegenvaller in de jaarrekening 2018 is. De feitelijke last in 2018 was k€ 63.
4. Nu staat in de jaarrekening bij het overzicht van baten en lasten (p.14) wel een specificatie van de verdeling van de baten over SWB en Gildebor, maar niet over de lasten. Om te kunnen beoordelen of de verschillende organisatie-onderdelen levensvatbaar zijn en blijven zou inzicht in de resultaten per bedrijfsonderdeel wenselijk zijn. Dit is des te meer van belang aangezien op p. 9 van de begroting weer een andere indeling van samengevatte baten en lasten staat vermeld. Terzijde zij opgemerkt dat de vergelijkende cijfers 2018 in de begrotingsdocumenten deels verouderd lijken te zijn (nadelig saldo van k€ 66 i.p.v. k€ 109 zoals in de concept jaarrekening van 1 april staat).
5. In bijlage D staan de investeringen in 2020 toegelicht naar uitbreidings- en vervangingsinvesteringen. Het investeringsvolume van de organisatie daalt na 2020 weer, maar op een totaal van 4,8 mln vaste activa op de balans (jaarrekening, p. 12) en afschrijvingen van € 0,8 mln is een investeringsvolume van € 1,2 mln per jaar vanaf 2021 hoog. De toelichting op pagina 8 van de begroting spreekt van investeringen t.b.v. Gildebor, maar het investeringsniveau voor Gildebor is volgens bijlage D maar € 0,6 mln in 2020. Om te begrijpen welk type investeringen plaatsvinden zou een presentatie van meerjarencijfers volgens de indeling voor 2020 in bijlage D behulpzaam zijn.
6. Ook bij SWB zijn kanttekeningen te plaatsen bij de risico-inventarisatie in bijlage E. Zo is in de meerjarenbegroting voor zover valt na te gaan de lagere Rijksbijdrage al verwerkt en verschijnt dat bedrag ook als risico in de toelichting. Dat geldt mogelijk ook voor de kosten van bedrijfsvoering die te hoog zouden zijn (€ 0,5 mln). Als dat zo is, dan is dat geen risico maar eerder een feit.